

The background of the cover is a collage. On the right, a tall brick church tower with a green copper dome and arched windows is depicted in a watercolor style. On the left, there is a faint, golden relief of figures holding a shield with a cross and the word 'ŻARY' above them. At the bottom, a detailed black and white engraving of a large, ornate tomb is shown, featuring a reclining figure and various sculptural elements.

Ireneusz
Brzeziński

Kościół farny
Krypta
kaplicy
Promnitzów

Ireneusz Brzeziński

Kościół farny

Krypta kaplicy Promnitzów

Str. tytułowa i końcowa rys. sarkofagu Baltazara von Promnitz
(J.S. Magnus, Historische Beschreibung der Hoch- Reichs Gräfflichen Promnitzschen
Reseidetz- Stadt Sorau in Niederlausitz, Leipzig 1710), rys. Stanisław Antosz.

Wykorzystano materiały i teksty:

J.G. Worbs, Geschichte der Herrschaften Sorau und Triebel, Sorau 1826;
H. Kubach, J. Seeger, Die Kunstdenkmäler des Kreises Sorau und Stadt Forst, Berlin 1939;
Stanisław Kowalski, Kościół farny w Żarach, Żary 2007;
Jerzy Polak, Poczet Panów i Książąt Pszczyńskich, Pszczyna 2007;
materiały Muzeum Zamkowego w Pszczynie.
J.S. Magnus, Historische Beschreibung der Hoch- Reichs Gräfflichen Promnitzschen Reseidetz- Stadt Sorau
in Niederlausitz, Leipzig 1710.

Opracowanie, zdjęcia współczesne - Ireneusz Brzeziński.

ISBN Nr

© Urząd Miejski Żary
Wydawca: © Urząd Miejski Żary, Rynek 1-5, 68-200 Żary

Krypty w kościele farnym w Żarach

Kościół farny w Żarach jest miejscem wiecznego spoczynku wielu ważnych mieszkańców miasta. W podziemiach kościoła są co najmniej 3 miejsca pochówków. Pierwsze pod zakrystią. Z powodu wysokiego poziomu wód gruntowych zostało zamurowane. Tutaj było miejsce dla proboszczów i superintendentów. Drugie miejsce pochówków jest pod Kaplicą Chrztu. Założone w 1445 r. za czasów panowania Bibersteinów w Żarach. Zostało całkowicie wypełnione do połowy XVII w. przez rody Bibersteinów i panujących po nich Promnitzów. Bibersteinowie – Panowie na Żarach - pochowani zostali w większości we Frydlancie. Wcześniej ich miejscem pochówku był kościół franciszkański pw. św. Barbary (garnizonowy). Trzecim miejscem pochówków w kościele farnym są podziemia Kaplicy Promnitzów. Dookoła kościoła farnego był cmentarz, który ostatecznie został zlikwidowany w 1913 r. Najładniejsze tablice z epitafiami zostały wmurowane w ściany kościoła, czasami w podłogę.

Najstarsze płyty nagrobne:
płaskorzeźba duchownego (XIV w.), płyta nagrobna altarysty Thomasa Alberti.

Biskup Wrocławski Baltazar von Promnitz (pierwszy z rodu Promnitzów panujący w Żarach) spoczął w bazylice nyskiej wraz z kilkoma biskupami wrocławskimi. Jego pomnik nagrobny jest imponujący, co świadczy o wielkości władzy i zamożności twórcy Ordynacji Promnitzów. Zmarł 20.01.1564 r. Data ta przez wieki stanowiła uroczysty dzień na żarskim zamku.

Grobowiec biskupa Baltzara von Promnitz, Nysa, Bazylika.

Pierwsi Promnitzowie po kupieniu Żar spoczęli w krypcie pod kaplicą chrztu. Tutaj pochowani zostali między innymi Seifried von Promnitz zm. 1597 r. (fundator wyjątkowego zegara figuralnego, który był w farze do pożaru 1684 r.), następca Henryk Anzelhm von Promnitz (zm. 1622 r.), Zygmunt von Promnitz (zm. 1654 r.), Erdmann Leopold von Promnitz oraz inni członkowie rodu. Na skutek wypełnienia krypty sarkofagami konieczne było znalezienie nowego miejsca. Postanowiono wybudować nową kaplicę, dostawioną do północno- wschodniej części prezbiterium kościoła. W tym czasie opiekunem małoletniego Erdmanna Baltzara dziedziczącego Ziemię Żarską, jednocześnie Panem na Brodach, był jego wujek Ulryk von Promnitz.

Medal z wizerunkiem Seifrieda von Promnitz (1654 r.)

Kaplica Promnitzów

Najważniejszą fundacją Ulryka von Promnitz, syna Zygmunta, stała się nowa barokowa kaplica grobowa rodu von Promnitz, dobudowana do kościoła farnego w latach 1670 - 1672. Malowidła kaplicy Promnitzów wykonał Jan Jakub Vogel z Chemnitz. Autor sztukaterii pozostaje nieznany.

Kaplica Promnitzów. Nad wejściem do kaplicy w kartuszu znajduje się informacja o fundatorze oraz łacińskie „Homo, memento mori! - Człowieku, pamiętaj, że umrzesz!”

Kaplica w kształcie jest bardzo prosta i z zewnątrz nie dodaje uroku kościołowi. Jednak wnętrze prezbiterium kościoła zyskało bardzo. Spiralne kolumny o głowicach korynckich oraz przełamany gzyms z tablicą inskrypcyjną i herbem Promnitzów w środku przyciągają szczególną uwagę. Także wnętrze kaplicy to wybitne dzieło sztuki barokowej. Wejście do krypty było od wewnątrz kaplicy (obecnie zamurowane) oraz od zewnątrz (fot. str. 3).

Krypta kaplicy Promnitzów

Kaplica Promnitzów wraz z kryptą wybudowana została w okresie od kwietnia 1670 r. do października 1672 r. Inicjatorem budowy kaplicy był Ulryk von Promnitz. Grobowiec hrabiowski nazwany został kryptą brodzką (fundator Pan na Brodach).

W krypcie kaplicy Promnitzów było niegdyś 11 sarkofagów, w tym cztery były wykonane z cynku w ładnej plastycznej formie. Przedstawiały one postacie zmarłych spoczywających na sarkofagach. Niestety, postacie wykonane z cynku nie zachowały się. Zostały zniszczone w czasie II wojny światowej lub okresie wczesnopowojennym, w czasie kiedy kościół zmieniał dość często gospodarza. Zachowały się jedynie zdjęcia części z nich.

Fotografia z 2007 r.

Fotografia z 1939 r.

Pochowani w krypcie kaplicy Promnitzów

Ulryk von Promnitz ur. 2.01.1636 r. na zamku w Żarach. Kolejne dziecko Zygmunta i pierwszej żony Anny Małgorzaty von Putbus. Wujek, opiekun Baltazara Erdmanna von Promnitz, w okresie jego dzieciństwa (niepełnoletności), także Pan na Żarach oraz Pan na Brodach, generał. Brał udział w wielu kampaniach wojennych. Szczególnie wyróżnił się w czasie walk ze Szwedami o Pomorze i Szczecin. Był dowódcą w wielu formacjach.

Był dobrym gospodarzem. Mimo, że był Panem na Żarach w zastępstwie, dbał o ziemię żarską i pszczyńską, przekazał majątek swojemu bratankowi Baltazarowi w dobrym stanie. Zmarł 29.07.1695 r. w Brodach. Pozostawił ogromny majątek, który dziedziczyli małoletni synowie Gustaw i Anzelm. Pochowany został 8.02.1696 r. w kaplicy przez siebie ufundowanej. Podczas egzekwii pogrzebowej podkreślano jego bogobojność i zasługi dla kościoła ewangelickiego.

Fotografie krypty z 1939 r. Promnitzowie, Panowie na Żarach.

Baltazar von Promnitz, Pan na Żarach, ur. 9.01.1659 r. na żarskim zamku, zmarł 03.05.1703 r. Założył bibliotekę zwaną Biblioteką Baltazara Erdmanna. Od 1678 r. rozpoczął samodzielne rządy. Za jego czasów w 1684 r. doszło do ogromnego pożaru, na skutek którego spaliło się prawie całe miasto. Ocalał zamek oraz nawa główna fary. Kościół był jednak poważnie uszkodzony i wymagał remontu. Spalił się między innymi zegar porównywalny z zegarem w katedrze strasburskiej. W 1684 r. nad głównym wejściem do fary pojawił się napis. „Co zburzył ogień Twego gniewu, Boże, łaska Twa odbudować pomoże”. Kościół po remoncie otrzymał bogaty barokowy wystrój.

Do końca swojego życia Baltazar zdążył odbudować większość miasta. Troszczył się o rzemieślników, głównie o sukienników i płócienników. Za jego czasów Żary stały się znaczącym ośrodkiem włókiennictwa w środkowej Europie. Wydał wiele kodeksów porządkowych, kupił i przyłączył do swoich dóbr: Kunice, Iłowę, Czernę, Żaganiec, Wilkowiska, Borowe, Klików, Kliczków, Drehna. Był mecenasem kultury. Orkiestra zamkowa kierowana przez Wolfganga Caspara Printza znana była w całej Saksonii.

Baltazar założył drukarnię, drukował między innymi druki dworskie, kompozycje Printza, na dworze magnata występowały trupy teatralne i komedianci z całej Europy.

W 1700 r. gościł w zamku Augusta II. Był dobrym gospodarzem, rozbudował fortunę Promnitzów. Był człowiekiem wybitnie wykształconym o wysublimowanym smaku kulturalnym, marzącym jako pierwszy z Promnitzów o tytule książęcym. Nie ma jednak jego żadnego wizerunku, poza rysunkiem sarkofagu z 1710 r. Zmarł na tyfus w wieku 44 lat.

Hrabia Baltazar był ojcem Edmanna II von Promnitz, największego budowniczego Żar. Pochowany został w krypcie Kaplicy Promnitzów w dniu 18.12.1703 r. jak piszą kroniki „pochowany z wielką pompą np. 6 jego ulubionych koni prowadzono za trumną”.

Krypta przed wojną.

Inne osoby pochowane w krypcie

Anna Maria von Weissenfels, arcyksiężna saska (Sachsen- Weissenfels), boczna linia Wettynów, (1680-1731) – żona Erdmanna II von Promnitz.

Hrabia Seifried von Promnitz, (1734 – 1760), syn Erdmanna II z drugiego małżeństwa.

Joanna Zofia von Promnitz, 15.03.1713 r. – 22.06.1743 r., córka Erdmanna II.

Baltazar Erdmann von Promnitz, ur. 12.07.1715, zm. 15.07.1715 r., syn Erdmanna II.

Henryk von Promnitz, 14.01.1686 r. – 23.05.1700 r. – syn Baltazara.

Estera Maksymiliana, 20.02.1687 r. – 28.09.1701 r. – córka Baltazara.

Filipina Henrieta, 25-30.09.1689 r. – córka Baltazara.

Jedne źródła mówią o 11 sarkofagach, inne tylko o 9. Dzisiaj zachował się jedynie 1 sarkofag kamienny i na dodatek rozbity, bez żadnych zdobieć. Wszystkie figury i ozdoby z cynku przepadły. Postacie hrabiów z cynku są pogrążone w śnie. W ten sposób wyrażano rozumienie śmierci, jako snu, oczekiwanie na wzbudzenie do życia wiecznego. Już biskup Baltazar tak był przedstawiany na swoim grobowcu w Nysie.

Mauzoleum pod wieżą zamkową

Najwybitniejszy z rodu von Promnitz, hrabia Erdmann II (1683 - 1745), Pan na Żarach w latach 1703-1745 został pochowany w specjalnie przygotowanym mauzoleum znajdującym się pod wieżą zamkową. Stara wieża obronna otrzymała nowy wystrój, a zwieńczeniem hełmu został krzyż.

Opis zasług hrabiego Erdmanna II dla Żar jest tak duży, że wymaga odrębnego opracowania. Specjalna wystawa powinna znaleźć miejsce, po rewitalizacji mauzoleum, pod wieżą zamkową.

Krzyż ze spalonego w 2019 r. hełmu wieży.

Erdmann II Promnitz (1683-1745).

Wieża została wyposażona w dwa dzwony oraz zegar - symbole upływającego czasu.

Wieża zamkowa 1939 r.

Wieża zamkowa 2021 r.

Ostatni z Promnitzów, Pan na Żarach, hrabia Johann Erdmann von Promnitz, syn Erdmanna II, urodzony w 1719 r. na zamku żarskim, przekazał Żary w 1765 r. arcyksięciu Saksonii za dożywotnią rentę. Zmarł w Niemczech (Kehl) i tam został pochowany. Nieznane jest miejsce pochówku.

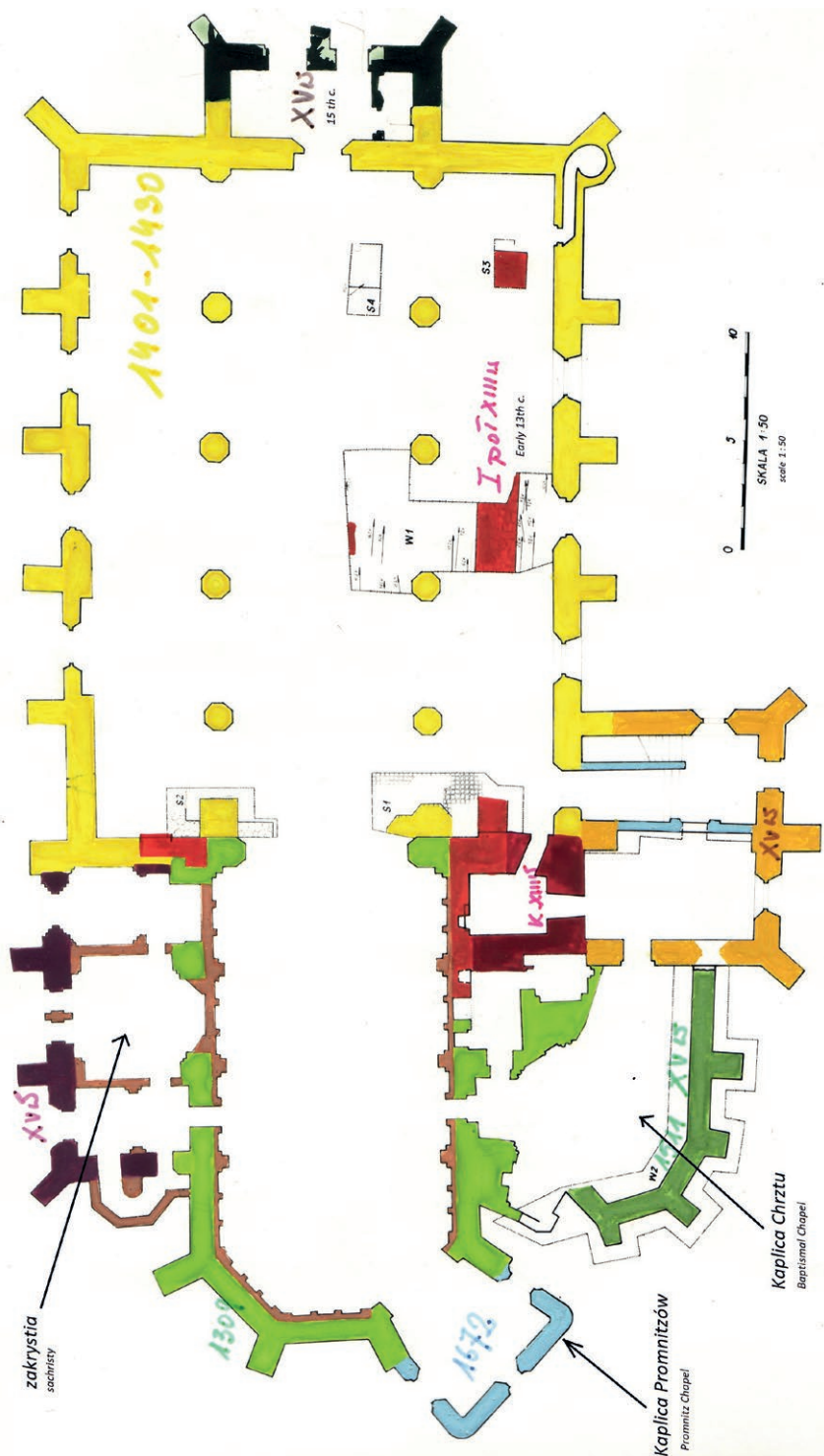

Kościół farny, krypta. Fotografia z 2021 r.

Inskrypcja żałobna hrabiego Baltazara von Promnitz (J. S. Magnus, 1710 r.).

Miejsce spoczynku
wysoko urodzonego hrabiego
pana Baltazara Erdmanna von Promnitz,
hrabiego Rzeszy Świętego Cesarstwa Rzymskiego,
pana wolnego państwa stanowego Pszczyna, Żary, Trzebiel i Nowogród (Bobrzański),
dziedzica Iłowej, Konina Żagańskiego i Borowego
oraz władcy państwa stanowego Drehna, Kliczków etc.
urodzonego A.D. 1659, dnia 9 stycznia, zmarłego 3 maja 1703 w wieku 44 lat, 16 tygodni, 2 dni i 6 1/2 godziny.
Sprawował rządy przez 38 1/2 roku.

Przekrój kościoła farnego, lata budowy, wg dr. Stanisława Kowalskiego.

Sklepienie kaplicy Promnitzów, fot. 1939 r.

